

## НЕЗВИЧАЙНЕ ВИДАННЯ ПРО НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ



Свєнїя Спаська

Між численними унікальними та цінними виданнями, які знаходяться у фондах нашого Музею і Бібліотеки, маємо книгу під назвою **Народне Мистецтво Галичини й Буковини: Народное искусство Галиции и Буковины и Земській Союзъ въ 1916-1917 г.г. войны.** Книга була видана 1919 року в Києві провінційним комітетом Земського Союзу Юго-Западного фронту. Цей комітет згодом називався Відділом допомоги потерпілим від війни в Юго-Западних околицях.

Ранні військові успіхи російської царської армії в Західній Україні на початку Першої світової Війни спричинили велике спустошення, руїну, людське страждання та горе.



Перші загони російської армії з початком окупації західно-українських земель не походили краще, як сьогоднішня Ісламська Держава. Вони нищили, руйнували історичні пам'ятки, грабували та розкрадали фонди культурних установ, мордували населення без ніякого приводу, брали заручників та виселяли їх в глиб Росії. Одним із перших заручників, якого росіяни вивезли в далекі північні частини Росії - був Митрополит Андрей Шептицький. Він був ув'язнений три роки. Найбільше потерпіло та постраждало сільське населення. Їх вигнали з рідних хат та околиць. Вони стали біженцями на

рідних землях і змушені були мандрувати з місця на місце під тиском російського війська.

Національно свідомі українці в Києві, інтелектуали, члени української інтелігенції, ознайомившись та ставши очевидцями жахливого становища, в якому опинилася Західна Україна, старалися якимсь способом допомогти.

Вони організували, як частину Земського Союзу окремий відділ допомоги потерпілим у війні. Насправді це був замаскований суто український комітет для допомоги населенню Західної України в їхньому тяжкому становищі. Деякі члени комітету працювали по великих містах, таких як Київ, Катеринослав, Харків і допомагали заручникам та біженцям. Інші поїхали в південнозахідні райони - Галичину і Буковину та допомагали населенню на місцях.

Члени допомогового комітету, приїхавши в Західну Україну, побачивши тисячі бездомного, зубожілого, осиротілого населення без будь-яких можливостей заробітку, почали організовувати кооперативні робітні в околицях Тернополя, Чорткова, Коломиї та Чернівців. У цих робітнях працівники виготовляли різні текстилі, вишивки, кераміку, різьбу, іграшки, тощо на продаж. Потрібні матеріали для роботи постачала Москва, Київ та місцеві підприємства. Готові речі комітет відправляв до Києва, Москви та інших великих міст, і там їх продавали на базарах. Заробітки з цього йшли на допомогу населенню.

Члени цього допомогового комітету були високо освічені, професійно заангажовані особи в різних ділянках мистецтва. Це були етнографи, археологи, музейники, мистці - всі із Східної України, які ніколи не були в Галичині чи Буковині. На їхнє ж здивування, для себе в Західній Україні вони відкрили багатство традиційного автентичного народного мистецтва - не зіпсутого, не спотвореного індустріальними чи міськими впливами. Вони були в захопленні від того, що бачили і знайшли в галузях народного мистецтва і почали гарячково збирати автентичні зразки, перемальовувати взірці орнаментики, фотографувати, проводити розмови з населенням, дітьми, записувати все, що почули - казки, оповідання, пісні і багато-багато іншого. Усі оригінальні експонати, праці робітень, записи, рисунки орнаментики посилали в Київ у музей, яким завідував Микола Біляшівський

(1867-1926) і був відповідальний за збереження культурної спадщини Галичини і Буковини. Він і члени комітету організували виставку цих експонатів в Києві та Москві в 1918 році та приготували матеріали до видання вище згаданої книги. Оригінально книга мала включати багато більше даних, статей, фотографій, рисунків тощо, але політична ситуація в той час (1918-1919 роки) була така, що це чудом є те, що книжка взагалі вийшла. Микола Біляшівський був видатним науковцем, археологом та музейником. Професійно він очолював, та організував музеї та мистецькі установи в Києві. Все своє життя присвятив праці над збереженням мистецької та культурної спадщини України. Помер прибитий глибоким горем, коли бачив, як советська влада в кінці 1920-их роках почала нищити українську національну спадщину, ув'язнювати мистців, письменників, розстрілювати чи вивозити на заслання.

Іншим видатним членом комітету була Свєнїя Спаська (1892-1980). Вона народилася в Ніжині, старовинному та важливому місті з магдебурським правом. За Гетьманщини місто Ніжин було ніжинським полковим центром. Свєнїя була ученицею Данила Щербаківського (1877-1927) етнографа, мистецтвознавця, науковця, археолога, музейника. Він був дуже строгим та вимогливим професором етнографії та етнографічних досліджень, але Свєнїя дуже любила та цінила його лекції і зберігала записи його викладів, думок та поучень. Як голова Історичного Музею в Києві, Данило збирав мистецькі експонати, об'їжджаючи вздовж і впоперек Україну, і таким чином збагатив фонди історичного музею понад 30,000-ми експонатів. Коли советська влада почала переслідувати його та нищити музейні фонди, він демонстративно вчинив самогубство, кинувшись в Дніпро. За кілька днів до своєї смерті Данило у розмові з Свєнїєю просив щоб вона обіцяла йому не переставати працювати над етнографічними дослідженнями. "Нагадую Вам, Ви мусите пам'ятати що це наш (і Ваш в тому числі) борг спільний. Ви мусите його сплатити. Обіцяйте мені завжди працювати безупинно і уперто". Вона йому обіцяла. У 1934 році советські власті заарештували Свєнїю та заслали в Казахстан. Хоча при кінці

1950-их років вона була реабілітована, але їй було заборонено повертатися в Україну, у Ніжин, місто, за яким вона так тужила і яке так сильно любила. Проте, крадькома, в 1970 році, під час тимчасової політичної відлиги, вона поїхала до Києва на кілька тижнів і встигла відвідати занедбану могилу свого незабутнього учителя. У своїй кореспонденції із друзями з Києва Свєнїя згадує про те, що не переставала працювати в галузі етнографічних дослідів навіть далеко від рідної землі. Не прогайнула час, "не посоромила свою батьківщину". Усі її архівні матеріали, записки, дослідні праці со-



ветська влада конфіскувала під час арешту і заховала в архівних центрах, де вони зберігаються і досі не були видані.

Ця рідкісна та унікальна книга була видана в результаті унікальних обставин. Книга свідчить про події, діяльність та досягнення групи людей, які присвятили своє життя одній меті. Без праці таких осіб багато з нашої культурної спадщини пропало б. А яке наше відношення до цього сьогодні?

Чи приклад цих осіб не кладе на нас обов'язок не тільки вшанувати їхню пам'ять але більше того - підтримувати морально та фінансово сучасні культурні установи, які продовжують таку важливу роботу в збереженні української культурної спадщини для майбутніх поколінь. Без цієї підтримки багато вже загублено і ще більше може бути втрачено. І у цьому не можемо звинувачувати ворогів, але лише нас самих.

*Любов Волинець*

